

DRANIȚA, O ALTERNATIVĂ „VECHE” A MATERIALELOR MODERNE

Eutasia IONIȚĂ

Locuința și hrana sunt principalele nevoi materiale ale omului. Fiecare zonă geografică furnizează resurse pentru hrana și construcția locuinței. Modul de utilizare ale acestor resurse și rezolvarea problemelor efective de realizare a locuinței țin de ingeniozitatea populației, de simțul estetic și gradul de civilizație care se observă în succesiunea stilurilor arhitectonice.

Pentru a-și construi locuința, țăranul a avut la îndemână diferite materiale. În zonele montane, lemnul a fost principala materie primă folosită în construcții, din el clădindu-se atât pereții, cât și acoperișurile. Cele mai întrebuițate esențe au fost stejarul și bradul, folosite sub toate formele (cioplit, fasonat). Lemnul este singurul material care poate fi întâlnit în totalitate într-o singură construcție, de la stâlpii de susținere până la mobilierul din interior¹.

În decursul secolelor, meșterii lemnari au acumulat o serie de cunoștințe empirice care s-au transmis, în general prin tradiția orală, din generație în generație. În ultimele decenii, o dată cu puternica dezvoltare a cercetărilor științifice, aceste cunoștințe au fost considerate simple superstiții și astfel ignorate².

La individualizarea localităților moldovenești, acoperișul locuinței are un rol bine conturat. Acesta este un element ce se impune de la sine, dar în același timp și unul care se impune privirii.

În urma cercetărilor efectuate în zona de nord a Bucovinei și anume Rădăuți – Putna, am constatat existența unei preocupări permanente pentru prelungirea vieții materialului lemnos pentru construcții. Din păcate, meșterii care deprind „tainele lemnului” sunt tot mai puțini, iar cei care au încercat să le remarce iscusința muncii și pericolul în care se află nu reușesc să publice, din diferite motive, un număr mai mare de lucrări.

---

¹ Grigore Ionescu, *Arhitectură populară românească*, București, Editura Tehnică, 1957, p. 125.

² Livia Bucșa, Sebastian Sarmasă, *Acta ecologica*, nr. 1-2, Sibiu, 1996.

Preocupările privind întreținerea materialului lemnos din construcții presupune câteva aspecte: alegerea materialului lemnos, perioada de tăiere, tratarea preventivă cu produse naturale, pregătirea materialului lemnos și conservarea construcțiilor.

Pentru diferite elemente de construcții, lemnul era ales, în primul rând, ținând cont de durabilitatea sa naturală. Se alegeau arbori din pădure, sănătoși, drepți, fără defecte, crescuți în masiv și pe locuri uscate pentru ca inelele anuale să fie cât mai dese. Această proprietate îi conferă lemnului o rezistență mai mare. Perioada de tăiere a lemnului pentru construcții are o importanță deosebită în tradiția populară, deoarece garantează calitatea și durabilitatea materialului³. Celor care lucrează în domeniul tăierii și prelucrării lemnului le este cunoscut faptul că cea mai bună perioadă pentru tăieri este iarna⁴. Atunci toți dăunătorii de natură biologică, la care lemnul este foarte susceptibil după tăiere, sunt în repaus. Pe lângă anotimp, o importanță deosebită este acordată fazelor lunii. Cât de importantă este cunoașterea perioadelor optime de tăiere a lemnului este demonstrată de regulamentele scrise, existente atât la anumite populații din Europa, ca de exemplu tirolezii, cât și pe teritoriul nostru, în zona Bucovinei.

Documentul din 1781, intitulat *Orânduiala de pădure din Bucovina*, are multe însemnări comune cu *Regulamentul tirolez* și de aceea, exemplificăm, comparativ, cele două documente.

Regulamentul tirolez:

– „pentru a tăia lemnul, ca el să rămână tare și lucios, sunt bune primele zile după luna nouă, din decembrie”;

– „să tai lemnul ca să nu putrezească, ultimele două zile din martie, când luna descrește în Paști”;

- „lemnul de scânduri va fi tăiat când luna este în creștere în Paști, astfel că scândurile nu vor avea carii la fel și lemnul”⁵.

Orânduiala de pădure pentru Bucovina:

- „când îi luna de-nceput, atunci îi tare și nu-l mănca carii”;

- „când lemnul doarme (între lunile decembrie și februarie) coaja este strânsă, și rășina rămasă înăuntru”⁶.

³ Eutasia Ioniță, *Problematika degradării și conservării învelitorilor din materiale organice*, în „Monumentul – tradiție și viitor”, Iași, 1999, p. 22.

⁴ J. Paungger, Th. Poppe, *Puterea lumii*. Traducerea din limba engleză de Oana Chiriță, București, Editura LVB, 1999, *passim*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ D. Rusan, *Tehnici tradiționale de conservare a lemnului*, București, 1997, *passim*.

Acoperișul caselor s-a construit, ca și pereții, din materiale și în tehnici diferite. Formele tradiționale sunt rezultatul unor îndelungate preocupări pentru a asigura acoperișurilor o cât mai mare stabilitate și mai largi posibilități de adaptare, în funcție de condițiile climatice⁷.

Forma cea mai întâlnită și cea mai recentă pe care o dau meșterii acoperișului este *în patru ape*, aceasta fiind de fapt un prismatoid rezultat din intersecția a patru plane înclinate sub același unghi. Acoperișul *în două ape*, forma veche, este mai puțin spectaculos, dar mai ușor de executat. Peste scheletul acoperișului este fixat materialul propriu zis: șindrila, paiele, stuful sau, pentru zilele noastre, azbestul, tabla, țigla⁸.

Scândurelele subțiri și înguste, întrebuințate la acoperirea caselor și anexelor, erau obținute din lemn de brad, molid, stejar sau fag. Se mai confecționa și un alt tip de scândurele (ca dranița), de cca un m, folosite pentru protejarea pereților expuși (spre nord) ai construcțiilor din lemn (de ex., bordeiul de vânătoare de la Dolia – Pipirig – Neamț). Termenii diferă de la o regiune la alta a țării, astfel: *șindrila* în vestul Olteniei și nordul Munteniei, *șiță* în sudul, centrul și sud-vestul Transilvaniei, estul și centrul Olteniei, centrul și sudul Munteniei și, dispersat, în Dobrogea, *dranița* în nordul și nord-estul Transilvaniei, nord și nord-vestul Moldovei, *doscă*, *scândură*, *prașchilă* apar pe zone mai restrânse⁹.

Șița este definită prin STAS-ul 4858-55 ca o piesă de lemn de formă paralelipipedică cu o lungime cuprinsă între 300-500 mm, lățime de 70-140 mm, iar grosimea între 5-7 mm. *Șindrila* este definită prin STAS-ul 4858-55 ca o piesă de lemn fasonată trapezoidal pe o latură și cant cu uluc pe cealaltă cu lungimi cuprinse între 300-500 mm, grosime între 3 mm la cantul fără uluc și 15 mm la cel cu uluc¹⁰.

În locurile unde exista masă lemnoasă (brad, molid, fag), țărani și confectionau pe plan local șindrila (șița sau dranița), pentru satisfacerea cerințelor proprii. În zonele muntoase șindrila era obținută din lemn de brad sau molid, în cantități mai mari, pentru a fi vândută în zonele de câmpie, fiind o marfă căutată în economia de troc. În partea silvostepii, șindrila se lucra din lemn de fag sau stejar și era mai lată, mai scurtă și mai groasă decât cea de brad.

⁷ Valer Butură, *Etnografia poporului român*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, p. 103.

⁸ Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 136.

⁹ Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 104-105.

¹⁰ Livia Bucșa, Eutasia Ioniță, *Studiu privind degradarea învelitorilor de șiță produsă de macromicete*, în „Al XVIII-lea Simpozion Național de Micologie”, Sibiu, 2006, *passim*.

Pentru ca șindrila să fie cât mai rezistentă, arborele era tăiat iarna, când avea mai puțină mazăgă¹¹. Dintr-un brad falnic ieșeau cam 4000 de bucăți de șindrila. Chiar și în prima jumătate a secolului al XX-lea, fixarea șitei se făcea cu ajutorul cuielor de lemn de tisă (*Taxus bacata*), iar mai apoi s-a încetățenit folosirea cuielor de fier cu floare, numite *cui de draniță*. Pe anexele gospodărești, scândurelele erau așezate într-unul sau două straturi și până la patru straturi suprapuse la casele de locuit. Șita cu capetele drepte era considerată mai puțin rezistentă deoarece menținea mai mult timp apa din precipitații față de cea rotunjită sau ascuțită care conferă și un aspect decorativ.

Până la jumătatea secolului al XX-lea, învelitorile de șită erau foarte larg răspândite în mediul rural (în Bucovina acopereau peste 80% din case). Începând cu secolul al XX-lea, în special în ultimii 25 de ani, aceste învelitori au fost înlocuite cu tablă, carton bituminat, azbociment și, mai rar, cu țiglă. Cauza principală a înlocuirii o constituie durabilitatea mai scăzută a materialului lemnos față de tablă și azbociment și costurile mai mici. Arhitectura populară a suferit foarte mult de pe urma înlocuirii și învelitorii casei prin modificarea pantei acoperișului și volumetriei construcției (determinarea raportului optim între perete și acoperiș).

Fig. 1. Înlocuirea draniței de pe casă cu învelitoare din tablă

Muzeele în aer liber din România au drept scop conservarea martorilor de arhitectură populară, în prezent numărul acestora depășind 1250 de obiective, din care 85% au învelitori de șită. În mediul rural se mai păstrează un procent de 20-30% din acest tip de învelitori.

¹¹ Gheorghe Iordache, *op. cit.*, p. 105.

Fig. 2. Casă cu învelitoare din draniță reconșionată

În cercetările efectuate s-a constatat că infiltrațiile de ape pluviale, care sunt și foarte agresive datorită poluării (ploi acide etc.), se produc datorită neînlocuirii la timp a învelitorilor, constituind astfel principala cauză a distrugerii și dispariției unor monumente arhitecturale populare și nu numai. S-a impus astfel necesitatea studiului durabilității acestor învelitori pentru a efectua schimbarea lor în timp util.

Durabilitatea acestor învelitori depinde de o gamă largă de factori, dintre care amintim: calitatea lemnului (esență, timp de tăiere, mod de tratare), modul de prelucrare, forma și dimensiunile șitei, tehnica de batere și numărul de straturi, înclinația sau panta învelitorii, expunerea față de punctele cardinale, vegetația din jur, tratamentele aplicate.

Degradarea este cauzată în principal de: factorii de mediu (umiditate, temperatură, lumină), factorii fizico-mecanici (baterea, loviturile accidentale) și de agenții biologici (bacterii, alge, licheni, mușchi, plante superioare).

Este dificil să delimităm aportul acestor factori implicați în degradare, deoarece ei se interconșionează, iar fenomenele produse se succed unele pe altele sau se desfășoară concomitent și duc în final la distrugerea completă a materialului lemnos. Nu putem influența semnificativ factorii de mediu, dar cei mecanici și biologici pot fi preveniți¹².

¹² Livia Bucșa, Eutasia Ioniță, *op. cit.*, p. 10.

Fig. 3. Recondiționarea unei învelitori de draniță

Fig. 4. Învelitoare din draniță cu vegetație de mușchi

Fig. 5. Casă cu învelitoare din draniță netratată

Pe teritoriul comunei Putna, parte a studiului acestei documentări, casele reflectă un anumit stadiu de dezvoltare, ținându-se seama de mediul geografic, ce oferă materia primă pentru construirea casei. Referindu-ne la casele dranițate (pentru că ne aflăm în nordul Moldovei, unde învelitoarea din lemn este denumită draniță), este de înțeles faptul că vorbim despre o zonă unde abundă lemnul¹³.

Putna, ca și delimitare geografică, se află în județul Suceava, la o depărtare de 30 km de orașul Rădăuți. Este mărginită de dealuri împădurite cu rășinoase și foioase, dominând pătura rășinoaselor, la o altitudine ce trece de 700-800 m¹⁴. Pentru înjghebură a unei locuințe, țăranul din această zonă acorda un plus de atenție materialului lemnos din care urma să fie construită casa. El alegea lemnul cu mare iscusință, având grijă ca acesta să fie bine uscat. Locul ales pentru casă, aflat de obicei în bătaia soarelui, era împrejmuit de un gard de răzlogi. Construcția se făcea din bârne cu acoperișul în patru ape, într-o singură tablă. Casele erau așezate cu fața spre drum sau spre ulița din apropiere. Cuiele folosite în construcție au fost inițial din lemn. Chiar dacă se lucrau cu multă greutate și migală, acestea se fixau cu multă ușurință. Ulterior, cuiele din fier, putând fi procurate mai ușor, au început să le înlocuiască pe cele din lemn. Încheietorile de la colțuri, ieșite în afară, numite *cheotori*, erau de asemenea prinse în câte un cui de lemn. Bârnela podului, unse cu lut, erau susținute de un singur grindar. Acoperișul era întotdeauna *dranițat*. Pe acesta se observă fantele numite *hulpi*, confecționate în lipsa unui ogeac, fiind de altfel locul pe unde era evacuat fumul. Coama acoperișului era aproape întotdeauna însoțită la ambele capete de câte o cruce mică de lemn. Pe lângă rolul de apărare a spațiului interior, acoperișul trebuie să protejeze și casa în sine, motiv pentru care acesta se prelungește peste marginea pereților formând streășina, cu dimensiuni diferite¹⁵.

Pentru a se evita incendierea casei (de lemn), la care fumul era evacuat în pod și de acolo, prin hulpi, afară (case fără horn), sistemul de încălzit era completat în pod cu *ursoaica*, un sistem de circulare a aerului ce obliga fumul la un traseu pe orizontală, în timpul căruia scântele eliminate odată cu fumul se stingeau. La aceste case evacuarea în pod a fumului duce la conservarea draniței, pe partea inferioară a

¹³ Ion Chelcea, *Etnografie și sociologie*, București, Editura Universității din București, 2001, p. 187.

¹⁴ Ileana Crețan, *Putna de altădată*, București, Editura Simetria, 2000, p. 11.

¹⁵ *Ibidem*, p. 19-23.

acesteia (în pod) depunându-se substanțe minerale (rezine) rezultate din arderea lemnului. La casele din secolul al XX-lea, ursoaica coexistă cu hornul, fumul fiind eliminat doar periodic prin ursoaică, atunci când se afuma carnea (cca. o lună).

Fig. 6. Ursoaică și horn la casa actuală

Din cercetările anterioare se știa că dranița caselor din zonă era bătută în trei straturi la poale și două straturi în rest, tratându-se apoi cu un amestec din motorină și ulei ars. Retratată periodic, între 2-5 ani, cu același tip de amestec, ea rezistă între 60-70 ani, atât pe case, cât și pe anexele gospodărești. În cazul draniței tratate prin imersie cu amestec de uleiuri, ceară, păcură etc., procedee întâlnite și astăzi în Bucovina la casele locuite și încălzite, durabilitatea crește în medie cu 15-20 de ani. Această metodă de tratare nu poate fi aplicată la monumente,

deoarece crește pericolul de incendiu.

Un alt procedeu tradițional, aplicat draniței, este tratarea prealabilă prin imersare în *must de gunoi*, tratament care dura cam o luna, două. Apoi scândurelele erau ținute la uscat până când căpătau o culoare gălbuie, ulterior fiind bune de bătut¹⁶.

Un meșter drănițar întâlnit în zona documentată ne-a semnalat faptul ca unii localnici, înainte de a-și construi acoperișul, își duc dranița la tratare cu o soluție de piatra vânăță și ignifug, tratament care durează cam zece zile. Bazinul cu această soluție se află în zona Voroneț. Tot de la același meșter, am aflat că majoritatea oamenilor din zonă care au case mai vechi acoperite cu draniță, își tratează învelitoarea în mod regulat, la un interval de 2-3 ani, cu păcură și său de oaie¹⁷.

Prin analiza metodelor utilizate în comunitatea sătească pentru conservarea învelitorilor tradiționale, putem oferi celor care doresc să-și construiască sau să-și întrețină locuințele, alternative la materialele periculoase pentru sănătatea omului și pentru imaginea satelor noastre.

¹⁶ Inf. Gheorghe Moldovan, Straja – Suceava, 54 de ani (24 august 2006).

¹⁷ Inf. Toader Pitic, Sucevița – Suceava, 49 de ani (25 august 2006).

Fig. 7. Casă nouă cu învelitoare din draniță

Revenirea la materialele și tehnicile vechi în construcția de locuințe a devenit deja o realitate în țările occidentale, care au păstrat puține monumente originale, iar acum își doresc o reabilitare a tradiției populare.

Fig. 8. Casă cu învelitoare din draniță parțial înlocuită

Lemnul este mai puțin durabil datorită vulnerabilității sale la totalitatea agenților de biodegradare, fiind un material organic, însă nu prezintă nici un pericol pentru sănătatea omului și a naturii. Un alt atu important al acestui material este efectul artistic deosebit care lipsește materialelor de construcție moderne.

Fig. 9. Anexă cu învelitoare din draniță în curs de tratare

Imperativul momentului, pentru etnograf, este salvarea monumentelor populare din lemn și crearea unor martori în muzee specializate. Pentru aceasta, cercetarea caselor din lemn este de actualitate și se impune ca urgență în condițiile modificării accelerate a arhitecturii satelor sub presiunea modei și a facilității în realizarea casei (materiale ușor de prelucrat, montat și întreținut, tehnici noi, rapide de construcție).

Résumé

Cette étude est le résultat de la recherche sur le thème de l'architecture traditionnelle, qui s'impose comme une nécessité parce que l'objectif prioritaire du Musée Ethnographique est la réalisation du Musée du Village de Moldavie, pour lequel on achètera des monuments d'architecture populaire.

Les recherches effectuées au nord de Bucovine, à savoir dans la zone Rădăuți, contribue à la connaissance des toits en bardeau et des modalités traditionnelles de les conserver. En même temps, nous avons mis en évidence les facteurs naturels et anthropiques qui affectent le bien-être des constructions en bois et des toits en bardeau qu'il faut évaluer correctement afin de conserver les monuments d'architecture populaire *in situ* ou dans des musées.

Même si pendant les dernières 25 années les toitures traditionnelles en bardeau ont été graduellement remplacées par le tôle, carton bituminé, asbocément, tuile, on observe un retour des matériaux et techniques traditionnels dans la construction des habitations.

Le bois est moins durable par sa vulnérabilité aux agents de biodégradation, mais ne présente pas de danger pour la santé de l'homme, et du point de vue esthétique on ne saurait le comparer aux plastique, tôle, béton ou tout autre matériel moderne de construction.